

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ СУБ'ЄКТОМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Проблема «людина в міжнародному праві» має основоположне значення як для самої науки міжнародного права, так і для міжнародно-правової практики. Від того, як буде вирішена ця проблема, залежить сам вектор міжнародно-правового розвитку людства.[1] Суттєвою особливістю суб'єкта міжнародного права є його безпосередня участь в створенні і реалізації його норм, участь суб'єкта міжнародного права в правовому процесі. Це все є проявом його правосуб'єктності, одним з ознак його правового статусу. Це відбивається і на фоні визначення кола суб'єктів міжнародного права, оскільки в зв'язку з цим часто заперечують

¹ Студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

правосуб'єктність фізичної особи та інших утворень, які на сьогоднішній день не отримали загального визнання як суб'єктів міжнародного права.

У науці міжнародного права питання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи вивчали такі дослідники як Ж. Тускоз, О. В. Тарасов, Н. С. Кучерук, В. В. Мицик, М. А. Баймуратов, Д. Кулеба, І. І. Лукашук, Г. І. Тункін, С. В. Черниченко, Б. Б. Ганюшкін, Н. Мугерва, А. І. Дмитрієв, Г. В. Ігнатенко та інші. Але А. І. Ковлер слушно зауважив про те, що дискусія про міжнародну правосуб'єктність індивіда зовсім не завершена, більш того, на пострадянському просторі вона, власне кажучи, тільки серйозно починається [3, с. 26].

Але слід зазначити, що єдина позиція щодо визнання людини суб'єктом міжнародного права відсутня, так як це питання є дискусійним. Як зазначає В. В. Мицик «дискусія чиниться між правознавцями, які займають різні позиції від проголошення індивіда суб'єктом міжнародного права або формування такого його статусу, або визнання за ним певної міжнародної правосуб'єктності до констатації відсутності такої» [3, с. 29].

Тарасов О. В. є прихильником думки, що правосуб'єктність людини в міжнародному праві існує. Він наголошує на тому, що жодна інша юридична, релігійна, філософська й соціогуманітарна дисципліна, крім науки міжнародного права, не бере на себе сміливості спростовувати суб'єктність людини. Існує багато можливостей довести міжнародну правосуб'єктність людини. Наприклад, звернутися до норм міжнародного права, що закріплюють міжнародно-правовий статус людини. Якщо є правовий статус, то повинен бути і його носій. Саме цим традиційним (нормологічним) шляхом більшість юристів-міжнародників зробили висновок про наявність міжнародної правосуб'єктності людини. Інший шлях – проаналізувати практику міжнародних трибуналів *ad hoc*, Міжнародного кримінального суду, Європейського й Міжамериканського судів з прав людини та інших міжнародних органів, що допускають до участі в міжнародному процесі фізичних осіб. Комунікативний підхід легко виявляє фізичну особу як сторону подібних міжнародних правовідносин. [4, с.16]

Також Тарасов О. В. продовжує пропонувати інші переконуючі аргументи на користь правосуб'єктності фізичної особи в міжнародному праві. Будь-який колективний суб'єкт права може діяти тільки лише через систему своїх органів. Державні й корпоративні органи можуть

юридично функціонувати лише через систему посадових(фізичних) осіб, що здійснюють само репрезентаційну діяльність. Законодавчо або договірним шляхом можна заснувати юридичну особу, але вона так і залишиться персонативною пустишкою, якщо жодна фізична особа не приступить до виконання своїх посадових обов'язків. Поза фізичною особою світ права мертвий. В цьому основна ідея правової персонології. Саме людина є джерелом і носієм усієї правової реальності. Тільки фізичні особи вміють читати, тлумачити, розуміти нормативні тексти й діяти відповідно або не відповідно до нормативних вимог, тільки шляхом притягнення до відповідальності конкретної фізичної особи, як зазначено у вироку Нюрнберзького трибуналу, право може досягти своєї мети. Тому людина як фізична особа завжди є присутньою у якості сутнісної правової підстави в будь-якій правовій системі.

На думку Тарасова О. В., «одним з нових наукових напрямків, що прагнуть здолати ці методологічні крайнощі, є правова персонологія – наука про правову особистість, однією з аксіом якої є твердження, що без правосуб'єктності фізичної особи існування будь-якого правопорядку неможливе за визначенням. Правосуб'єктність людини служить підґрунтям для правосуб'єктності усіх інших суб'єктів права взагалі. Тим більше абсурдними є спроби обґрунтування залучення «несуб'єкта» права до юридичної відповідальності. Не можна нести національно-правову кримінальну відповідальність, якщо перед нами «не суб'єкт» національного права. Аналогічною є ситуація і з міжнародно-правовою кримінальною відповідальністю» [6, с. 204].

Існує також інша точка зору, яка не визнає правосуб'єктності людини на міжнародній арені, а саме радянська доктрина міжнародного права, аж до припинення існування СРСР, також категорично заперечувала міжнародну правосуб'єктність фізичних осіб, оскільки вона виходила з того, що індивід не може мати ні правоздатності, ні дієздатності у міжнародних, міждержавних правовідносинах.

Черниченко С. В. дійшов категоричного висновку про те, що «індивіди ні за яких умов не є і не можуть бути суб'єктами міжнародного права», до того ж, «оскільки існують об'єктивні межі міжнародного права як права, що регулює міждержавні відносини і не розповсюджується безпосередньо на індивідів, форми його впливу на положення індивідів визначаються його природою. Зміна цих форм можлива лише в результаті зміни природи міжнародного права, його об'єктивних меж. Але така зміна означатиме кінець

міжнародного права». Правознавець послідовно застерігає від гіпертрофування ролі індивіда в міжнародному праві і не погоджується з аргументами що до міжнародної правосуб'єктності фізичної особи. [5]

Прихильники такого правового підходу стверджують, що індивіди знаходяться під юрисдикцією держави і виступають суб'єктами внутрішньодержавних правових відносин, атому вони не мають самостійного міжнародного статусу, не володіють юридичною здатністю до незалежної реалізації міжнародних прав та обов'язків; суб'єкти міжнародного права виступають його творцями, їх волею створюються норми міжнародного права, тоді як фізичні особи такими можливостями не наділені; права і свободи фізичних осіб, закріплені у міжнародно-правових документах, насамперед, є виявом волі держави; більшість міжнародних норму сфери прав людини є абстрактними і для їх реалізації необхідно прийняття внутрішньодержавних актів.

Зробивши аналіз вище зазначених наукових поглядів стосовно визнання людини як суб'єкта міжнародного права, а також тенденцій розвитку міжнародного права, реалій сьогодення часу, можна зробити висновок, що фізична особа має міжнародну правосуб'єктність, так як будь-яке право не може існувати «поза людиною». Аргументація опонентів цієї точки зору є сміливою, але аргументи є переконливими.

Література:

1. Тарасов О. В. Международная правосубъектность человека в российской и украинской юридической литературе конца XX-XXI веков // СП – 2013. – № 11. – С. 131–136.
2. Тарасов О. В. Субъект міжнародного права: проблеми сучасної теорії. – Х.: Право, 2014. – 512 с.
3. Мицик В. В. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи // Альманах міжнародного права. – 2010. – Вип. 2. – С. 25–36.
4. Тарасов О. В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві: автореф. дис. докт. юрид. наук : 12.00.11. – Х.: [б. в.], 2015. – 509 с.
5. Черниченко С. В. Теория международного права. В 2-х тт. – М.: НИМП, 1999. – 336 с, Т. 1.
6. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці нюрнберзького трибуналу // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 115. – С. 200–206.

Науковий керівник: *Асірян С. Р.*, к.ю.н., асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого